

Stap 1

IK ZIE
WAT JIJ
NIET
ZIET

PRIKKEL

LES 1
50
minuten

LES 2
50
minuten

OPDRACHT
30
minuten

Van prikkel tot

duurzaamheidsvraagstuk

In deze stap worden de leerlingen geprikkeld rond het thema, leren ze relevante woordenschat en formuleren ze een duurzaamheidsvraagstuk.

Voorkennis

- > De leerlingen begrijpen en kunnen gepast reageren op eenvoudige mededelingen, instructies en vragen.
- > De leerlingen kunnen eenvoudige zinnen in het Nederlands maken.
- > De leerlingen begrijpen basisopdrachten op hun niveau in het Nederlands en kunnen deze tot een goed einde brengen.

Lesdoelen

Les 1

- > De leerlingen kennen en gebruiken relevante woordenschat rond duurzaam omgaan met verpakkingsmateriaal.
- > De leerlingen kunnen woorden m.b.t. huishoudelijk verpakkingsafval linken aan elkaar.

LEGENDE

Tip

Opgelet

Differentiatie

> **Denkvraag**

> **Inhoudelijk voorbeeld**

- De leerlingen kunnen zich inleven in personages en situaties m.b.t. huishoudelijk verpakingsafval.
- De leerlingen durven hun mening m.b.t. huishoudelijk verpakingsafval te geven.
- De leerlingen kennen het begrip 'circulaire economie' en kunnen het uitleggen in eigen woorden.

Les 2

- De leerlingen kunnen relevante informatie uit een krantenartikel, luisterfragment of video filteren en mondeling en schriftelijk weergeven.
- De leerlingen staan open voor en luisteren naar de mening van anderen.
- De leerlingen kunnen nadenken over wat zij interessant/leuk/boeiend/herkenbaar vinden.

Materiaal

- Bord of flap
- **Optioneel:** timer

Les 1

- **Optioneel:** een stuk verpakingsafval en een grijpstok
- Praatplaat (bijlage 1)
- Situatiekaarten praatplaat (bijlage 2)
- Woordkaarten (bijlage 3)

Les 2

- Invulblad met de vraagwoorden wie, wat, waar, wanneer, waarom en hoe en bijhorende Sclera-pictogrammen (bijlage 4)
- Stockfoto's (bijlagen 5 en 6)

Vooraf

- Lees het achtergrondossier grondig door. Aan de hand van de vragen wat, waarom en hoe geeft deze tekst je de nodige inhoudelijke en didactische kennis en inzichten om aan de slag te gaan met deze lesfiche.
- Kies de elementen uit de lesfiche die passen bij jouw leerlingen en maak indien gewenst gebruik van de differentiatiemogelijkheden. Dit materiaal werd namelijk opgesteld voor de brede OKAN-lescontext in het secundair onderwijs. In de praktijk zal dus niet elke oefening, instructie of bijlage geschikt zijn voor elke klasgroep op elk moment van het schooljaar.

Les 1

- Pas de vragen over de praatplaat (bijlage 1) aan de schoolcontext en de leefwereld van de leerlingen aan.
- Druk de woordkaarten en eventueel ook de situatiekaarten af (bijlagen 2 en 3).
- Neem eventueel enkele voorwerpen mee naar de klas om de woorden op woordkaarten en de gebeurtenissen in de praatplaat te illustreren, bijvoorbeeld een schoendoos, een PMD-zak, een leeg petflesje, de lokale ophaalkalender, ...

Les 2

- Selecteer minstens zes verhalen in de vorm van filmpjes, nieuwsartikels, afbeeldingen of voorwerpen die een (positieve en actuele) actie rond afval uitbeelden. Je kan de voorbeelden hieronder gebruiken, maar gaat best op zoek naar enkele (gelijkaardige) acties in de eigen gemeente, de leefwereld van de leerlingen en misschien zelfs hun geboortestreek.
  - Geen idee waar je actuele filmpjes vindt? Op [Het Archief voor Onderwijs](#) vind je een collectie met enkele positieve en actuele voorbeelden. Je kan de filmpjes op Het Archief voor Onderwijs pas bekijken als je een gratis account aanmaakt met je stamboeknummer. Dat doe je [hier](#). Lees [hier](#) alvast hun korte inhoud of haal er inspiratie bij enkele YouTube-filmpjes.
  - Je vindt [hier](#) ook voorbeeldartikels en -afbeeldingen. De volgende artikels van Wablieft zijn geschreven in duidelijke, eenvoudige taal. Je kan deze teksten ook uitvergroten en digitaal laten voorlezen.
    - <http://www.wablieft.be/nl/krant/leuk/kraantje-portugal>
    - <http://www.wablieft.be/nl/krant/interview/we-verlaten-een-straat-pas-als-ze-helemaal-proper>
    - <http://www.wablieft.be/nl/krant/interview/veerle-colle-maakt-zo-weinig-mogelijk-afval>
    - <https://www.wablieft.be/nl/krant/leuk/niet-eenzaam>
- Druk per verhaal één invulblad met de vraagwoorden en Sclera-pictogrammen af (bijlage 4).
- Verspreid de geselecteerde verhalen over het klaslokaal. Leg bij elk verhaal een invulblad (bijlage 4).
- Voorzie eventueel enkele smartphones of tablets en oortjes.

Lesverloop

Les 1

Praatplaat

Gebruik de praatplaat om het onderwerp te introduceren, de voorkennis van de leerlingen te activeren en nieuwe woordenschat aan te leren.

Doe een herkenbare handeling voor om de praatplaat en het thema kort in te leiden. Gooi bijvoorbeeld een stuk verpakkingsafval op de grond en raap het op met een grijpstok.

- Wat doe ik eerst? En daarna? Waarom?
- Heb jij dit ook al eens gedaan? Waar heb je dit nog gezien?

Toon de praatplaat (bijlage 1). Stel vragen over wat de leerlingen herkennen in de praatplaat en leg de link met hun leefwereld en de schoolcontext. Zo koppel je de afgebeelde handelingen aan hun eigen ervaringen en activeer je de aanwezige voorkennis.

- Welke plaats zie je in de prent? Lijkt de afbeelding op een plaats die je herkent? Wat is hetzelfde en wat is verschillend?
- Ben jij al eens op zo'n plaats geweest? Wat heb je toen gedaan? Wat doen mensen op deze plaats?
- Wat doen de mensen op de afbeelding?
- Wat heb jij al eens gedaan? Welke persoon ben jij al eens geweest?
- Wat heb je al eens gezien? Waar heb je dat al eens gezien? Wat zie je ook op school?

Vergelijk indien nodig samen met de leerlingen letters, klinkers, lettergrepen, ... die terugkomen in verschillende woorden en verduidelijk de moeilijkste, helemaal nieuwe woorden door ze eenmalig uit te beelden of te tekenen op het bord, voorwerpen in het klaslokaal aan te wijzen of foto's te tonen.

Verdeel de woordkaarten (bijlage 3) over de leerlingen en laat hen de woorden één voor één voorlezen. Vertel dat ze de woorden op de woordkaarten gaan gebruiken om gebeurtenissen in de praatplaat te benoemen.

Wijs enkele specifieke gebeurtenissen en voorwerpen op de praatplaat aan, al dan niet door digitaal in te zoomen op de praatplaat. De leerlingen proberen de afgebeelde situatie te beschrijven door gebruik te maken van de woorden op de woordkaarten.

> **Wie kan met een woordkaart een zin maken over de afgebeelde situatie?**

Stel vragen naar wat de leerlingen zien, herkennen, voelen, ... bijvoorbeeld over *personage x* die op het punt staat een stukje verpakkingsafval in een vuilnisbak te doen.

> **Wat doet *personage x* in deze prent? Wat heeft die vast?**

> **Het *personage* heeft een stuk afval vast.**

> **Waarin wil *personage x* dat stuk afval doen?**

> **Het *personage* wil het stuk afval in een vuilnisbak doen.**

> **Waarom zou *personage x* dat doen?**

> **Omdat het afval dan gerecycleerd kan worden.**

> **Omdat dit een afspraak of regel is.**

Noteer de zinnen op het bord. De leerlingen houden de woordkaarten bij voor de volgende oefening.

Als bijlage voegden we enkele situatiekaarten toe (bijlage 2). Dit zijn kaarten die afzonderlijk de situaties uit de praatplaat afbeelden. Je kan de situatiekaarten gebruiken als klassikaal spreken over de praatplaat moeilijk of niet mogelijk is. Voorzie indien nodig ook kaarten met volzinnen die de afgebeelde situaties beschrijven.

Neem eventueel de lokale ophaalkalender erbij of bekijk en bespreek samen de sorteergidsen. Onderzoek samen met de leerlingen welke afspraken, voorwerpen of andere elementen ze herkennen in de praatplaat en vice versa.

Vraag na afloop of er woorden zijn die de leerlingen niet konden linken en vraag de klasgroep naar de betekenis van die woorden. Leg de moeilijke woorden uit door eenvoudige verbanden te leggen met woorden die ze al kennen, zinnen te vormen, woorden uit te beelden, voorwerpen aan te wijzen, ...

- > **Personage x gooit de lege verpakking in de vuilnisbak.**
- > **Personage x gooit de aardappelschil in het GFT-bakje.**
- > **Het papier en karton staat buiten om opgehaald te worden door de ophaalwagen.**

Maak van de oefening gebruik om woordenschat uit andere thema's die de leerlingen al kennen, onderwerpen waar ze al les over kregen, ... te herhalen. Zo leggen de leerlingen verbanden met eerder opgedane kennis en kunnen ze complexere zinnen vormen. Stel de leerlingen extra vragen over de afgebeelde situatie of vraag hen om naast de situatie ook aandacht te besteden aan de omgeving, de personages, ...

- > **Welke kleur heeft de vuilnisbak? (kleur)**
- > **Is de boom groot of klein? (vorm)**
- > **Hoeveel vuilnisbakken zie jij op de prent? (getallen)**
- > **Waar zit de jongen? Op of onder de bank? (voorzetsels)**
- > **Wie gooit afval op de grond? Waar staan de vuilnisbakken? (vraagwoorden)**

Uitbreiding Time's up

Oefen de woordenschat indien nodig in met een spelletje 'Time's up'. Doe alle woordkaarten in een kom en verdeel de leerlingen in duo's. Tijdens drie rondes krijgen de duo's om de beurt twee minuten om zoveel mogelijk woorden te raden.

Zet een timer van twee minuten. Eén leerling van het eerste duo grabbelt in de kom, neemt een woordkaart en probeert het woord op de woordkaart ...

- > **Ronde 1:** ... aan te wijzen op de praatplaat;
- > **Ronde 2:** ... uit te leggen in woorden en zinnen, zonder het woord zelf te gebruiken;
- > **Ronde 3:** ... uit te beelden, zonder geluid te maken.

De andere leerling van het duo probeert het woord op de woordkaart te raden. Telkens die een woord raadt, houdt het duo de woordkaart bij en mag de leerling bij de kom een nieuwe woordkaart grabbelen. Zo gaan ze door en verzamelen ze zoveel mogelijk woordkaarten tot de timer gaat. Daarna is het de beurt aan het volgende duo. De duo's wisselen elkaar af tot de kom leeg is. Hou eventueel bij hoeveel woordkaarten de duo's tijdens één ronde verzamelden en start een tweede en derde ronde.

Als ... dan ...

Ga aan de slag met de werkvorm *Als ... dan ...* (© Djapo)¹. Tijdens deze oefening vormen de leerlingen een oorzaak-gevolg ketting met de woordkaarten. Zo ontdekken ze de impact van hun eigen keuzes en hoe die keuzes kunnen bijdragen tot een meer circulaire economie.

Leg uit dat jullie samen gevolgen gaan bedenken van een gebeurtenis. Hierbij zullen de leerlingen de woorden 'Als ...', 'dan ...' gebruiken in een zin. Nadien zullen de leerlingen de woorden 'oorzaak en gevolg' ook leren en gebruiken. Illustreer de concepten 'oorzaak' en 'gevolg' eerst met enkele eenvoudig voorbeelden die je indien nodig kan uitbeelden.

> **Als ik op deze knop duw, dan gaat het licht uit of aan.**

> **Als het regent, dan word ik nat.**

> **Als ik nat ben, dan krijg ik het koud.**

Laat de leerlingen in hun eigen woorden uitleggen wat een 'als... dan...'-zin betekent en zelf enkele voorbeelden uitbeelden en proberen verwoorden met 'als ... dan ...'-zinnen.

Vorm het begin van een 'als ... dan ...'-zin met een van de woordkaarten.

> **Als ik een plastic flesje in een blauwe zak doe, dan ...**

> **Als ik mijn papier en karton afval op de stoep zet op dag x (illustreer eventueel met de lokale ophaalkalender erbij), dan ...**

> **Als ik een herbruikbare drinkfles gebruik, dan ...**

De leerling die de woordkaart met het woord in de onafgewerkte zin heeft, staat recht en hangt de woordkaart op het bord. Laat de leerling de onafgewerkte zin herhalen.

De leerlingen proberen de onafgewerkte zin nu aan te vullen door gebruik te maken van de woorden op de woordkaarten.

> **Wie kan de zin aanvullen met een woordkaart?**

Kies eventueel zelf een leerling met een geschikte woordkaart. Vraag de leerling naar voor en laat de leerling de woordkaart rechts van de vorige woordkaart op het bord hangen. Laat de leerling de onafgewerkte zin herhalen en een gevolg van het eerste zinsdeel formuleren met het woord op de woordkaart. Zo ontstaat er een woordenketting van twee woorden. Zijn er twee woorden nodig om het gevolg uit te drukken? Laat dan twee leerlingen naar voor komen en samen de zin aanvullen. Ze hangen de woordkaarten dan tegen elkaar.

> **Als ik een plastic flesje in een blauwe zak doe, dan wordt dat flesje gerecycleerd.**

> **Als ik mijn papier en karton afval op de stoep zet op dag x, dan wordt dat afval opgehaald.**

> **Als ik een herbruikbare drinkfles gebruik, dan hoef ik niet elke dag een plastic flesje te kopen.**

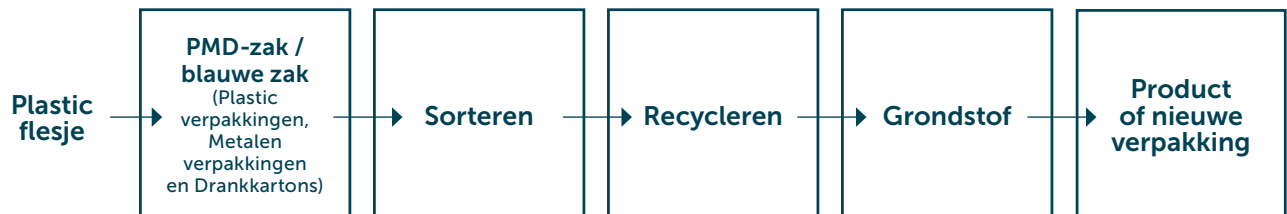
(1) De werkvorm *Als ... dan ...* komt uit de methode Systeemdenken van Djapo. Systeemdenken ondersteunt leerlingen in het onderzoeken van onze complexe wereld door bewust op zoek te gaan naar verbanden. Systeemdenken zorgt voor een genuanceerd wereldbeeld dat rekening houdt met de verschillende standpunten in een verhaal. Zo leer je om je oordeel uit te stellen vooraleer een standpunt in te nemen, en krijg je meer inzicht in complexe thema's. Meer weten over systeemdenken? www.djapo.be

Als er op een bepaald punt twee of meer gevolgen mogelijk zijn, dan kan je de leerlingen een afplitsing in de ketting laten maken en op beide gevolgen verder bouwen.

- > Als ik mijn schoendoos hergebruik om mijn kastlade te ordenen, dan is die schoendoos geen afval.
- > Als ik mijn schoendoos hergebruik om mijn kastlade te ordenen, dan haal ik meer uit de energie die nodig was om de schoendoos te maken/producen.
- > Als ik mijn schoendoos hergebruik om mijn kastlade te ordenen, dan zijn er geen nieuwe grondstoffen en energie nodig voor een ladeverdelers of een mandje.

Ga zo verder en kom tot een visuele gevolgenketting.

- > Als dat flesje gesorteerd wordt, dan wordt dat flesje gerecycleerd.
- > Als dat flesje gerecycleerd wordt, dan wordt dat flesje een grondstof.
- > Als dat flesje een grondstof wordt, dan wordt die grondstof een product of een nieuwe verpakking.

Herhaal de oefening tot de leerlingen de (meeste) woorden op de woordkaarten zonder veel problemen met elkaar in verband kunnen brengen. Beoordeel samen het resultaat van de gevolgenketting op het bord en reflecteer.

Uitbreiding kringloop

Als de leerlingen voldoende vertrouwd zijn met de abstractere concepten zoals 'recyclage' en 'grondstof', kan je de visuele gevolgenketting proberen ombuigen tot een meer circulaire visualisatie of kringloop.

Teken een pijl op het einde van de gevolgenketting.

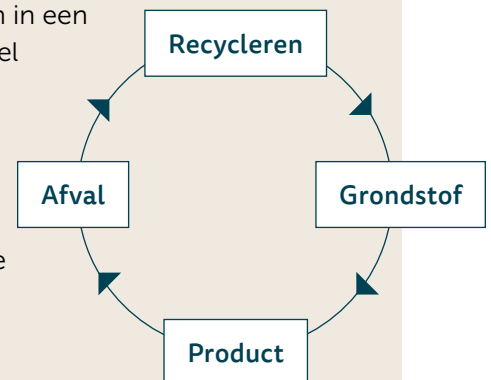
- > Wat is het vervolg van deze gevolgenketting? Waar leidt deze pijl naartoe?
- > Welk woord zou je op het einde van de pijl kunnen hangen?
- > Wat betekent dat, volgens jullie? Kan je daar een voorbeeld van geven?
- > Kunnen we de woorden ook in een andere vorm leggen? Hoe?

Teken nu een cirkel op het bord. Vraag de leerlingen om de woordkaarten 'afval', 'recyclage', 'grondstof' en 'product' op de cirkel te hangen. Je kan die woordkaarten met abstractere begrippen ook vervangen door woordkaarten met concrete voorbeelden daarvan, zoals 'glas' en 'fles'. De leerlingen leggen de woordkaarten in een volgorde die voor hen logisch lijkt en mogen overleggen. Beoordeel samen het resultaat en reflecteer.

- > Lukt het om de woorden in een cirkel te leggen?
- > Welke verbanden zien jullie nu tussen de woorden?

Maak een causale lus van de cirkel, door er pijltjes in wijzerzin op te tekenen.

- > Is er nu ook een vervolg? Waarom wel of niet?
- > Kan je deze cirkel of lus ook anders invullen? Waarom wel of niet?

Leg uit dat nieuwe producten maken veel grondstoffen en energie vraagt. Die grondstoffen zijn niet eindeloos beschikbaar en de ontginning, het transport en de verwerking ervan belasten onze planeet en onze gezondheid. Om die energie op te wekken, wordt bovendien veel CO₂ uitgestoten, wat het klimaat ontregelt en onze planeet en de gezondheid van mens en dier schaadt. Door afval te voorkomen, producten te hergebruiken en het bestaande afval te recyclen, blijven de grondstoffen in afval langer in een 'kringloop' en belanden ze niet in de natuur en bijvoorbeeld in ons drinkwater.

Lees meer over het wat, waarom en hoe van een circulaire economie in het achtergrondossier.

Toon eventueel enkele filmpjes om het principe verder te verduidelijken, bijvoorbeeld [dit animatiefilmpje](#) over het 'cradle to cradle'-principe of [dit filmpje](#) waarin Nic Balthazar aan de hand van een bureaustoel uitlegt wat dat wil zeggen.

In [dit filmpje](#) wordt uitgelegd hoe Fostplus en de producenten van verpakkingen circulair economie in de praktijk brengen. In de nabije toekomst wordt er gewerkt aan meer herbruikbare verpakkingen om het recyclageproces zo lang mogelijk uit te stellen. In [dit filmpje](#) wordt het recyclageproces van de verschillende afvalfracties samengevat en wordt uitgelegd waarom afval sorteren zo belangrijk is. In [dit filmpje](#) wordt ten slotte samengevat wat er met PMD gebeurt in het sorteercentrum.

Rollenspel

Herhaal klassikaal kort de woordenschat en de situaties op de praatplaat. Hou in de tijd die overblijft een kort rollenspel waarbij je de leerlingen stimuleert om zich in te leven in de personages op de praatplaat. Zo leren de leerlingen verbanden leggen tussen verschillende afgebeelde situaties en stimuleer je hen om perspectieven te verkennen. Reflecteer.

- > Wat gebeurt er eerst? Wat dan? ...
- > Wat doet *personage x* (bijvoorbeeld een vuilnisbak zoeken)? Welke vragen zou die zich kunnen stellen? Welke antwoorden zou die kunnen krijgen?
- > Wat zou jij doen in die situatie?
- > Zou dit ook gebeuren in ... (de geboortestreek van een of enkele leerlingen)? Wat is daar hetzelfde? Wat is daar anders?

Sluit de les af door te peilen naar hoe de leerlingen zich voelen bij de op de praatplaat afgebeelde situaties.

- > Waar word je blij, boos, verdrietig, ... van? Waarom voel je je daar zo bij, denk je?

Les 2

Voorbeeldacties

Verspreid de geselecteerde verhalen die een (positieve en actuele) actie rond afval uitbeelden over het klaslokaal. Leg bij elk verhaal een invulblad met de vraagwoorden 'wie', 'wat', 'waar', 'wanneer', 'waarom' en 'hoe' en de bijhorende Sclera-pictogrammen² (bijlage 4).

De filmpjes kan je klaarzetten op enkele laptops in het klaslokaal. Je kan de filmpjes ook in de vorm van QR-codes verspreid in het klaslokaal ophangen. Achter elke QR-code zit de link naar een filmpje. De leerlingen kunnen de QR-codes met een smartphone of tablet scannen en met oortjes in bekijken.

Een QR-code maak je door de link naar het filmpje te plakken in het veld op de gratis website [qr-code-generator](https://www.qr-code-generator.com/). Download de afbeelding van de QR-code en druk af.

Door in deze eerste oefening te vertrekken vanuit positieve voorbeeldacties rond afval, inspireer en motiveer je de leerlingen om op het eerste gezicht onoplosbare, vaak ontmoedigende duurzaamheidsvraagstukken aan te pakken.

(2) Bron: www.sclera.be

Overloop samen met de leerlingen de vragen op het invulblad.

- > Over wie gaat het verhaal? (Wie?)
- > Wat doet die persoon? (Wat?)
- > Waar doet die persoon dat? (Waar?)
- > Wanneer doet die persoon dat? (Wanneer?)
- > Waarom doet die persoon dat? (Waarom?)
- > Hoe doet die persoon dat? (Hoe?)

De leerlingen lopen vijf minuten in stilte rond in het klaslokaal, lezen de koppen en inleidingen van de artikels, de titels en korte beschrijvingen van de filmpjes en bekijken de afbeeldingen en voorwerpen. Ze proberen de vragen op de bijhorende invulbladen in beknopte volzinnen (onderwerp + pv + ...) te beantwoorden, maar lopen door naar een volgend invulblad van zodra ze het antwoord niet vinden. Deel mee aan de leerlingen dat ze niet alle antwoorden zullen kunnen afleiden uit de koppen en de inleidingen. De leerlingen mogen elkaars antwoorden op de invulbladen in stilte aanvullen.

Na vijf minuten geef je hen de instructie om opnieuw de vragen in stilte te proberen beantwoorden en hun antwoorden aan te vullen, maar nu eerst de artikels volledig te lezen, de filmpjes te bekijken en de afbeeldingen of voorwerpen grondiger te bestuderen. Geef hen hiervoor vijftien minuten.

Heb je maar weinig tijd en beschik je over laptops of tablets in het klaslokaal? Doe dan dezelfde oefening zonder het invulblad en aan de hand van enkele videofragmenten met bijhorende vragen op Nedbox. Nedbox is een website waarop anderstaligen Nederlands kunnen leren aan de hand van videofragmenten en teksten. Ze beantwoorden laagdrempelige vragen over deze fragmenten en controleren zelf het antwoord dat ze geven.

<https://www.nedbox.be/teaser/wat-ploggen>

<https://www.nedbox.be/teaser/week-van-de-afvalophaler>

<https://www.nedbox.be/teaser/handige-huisvuilapp>

Je kan enkele extra laptops of tablets in het klaslokaal zetten en de leerlingen gebruik laten maken van Google Translate of DeepL. Maak in dat geval duidelijke afspraken. Spreek bijvoorbeeld af dat de leerlingen woorden mogen vertalen, maar geen volledige zinnen.

Besprek na afloop welke antwoorden de leerlingen formuleerden en stel verdiepende vragen over de verhalen. Schenk ook aandacht aan de vragen die de leerlingen niet konden beantwoorden en probeer samen tot een antwoord te komen.

Leg uit dat ze nu een mening gaan vormen en gaan nadenken over het 'waarom' van die mening. Illustreer het concept 'mening' door enkele eenvoudige voorbeelden te geven.

- > **Ik vind voetballen leuk. Jij vindt voetballen niet leuk.**
- > **Ik vind deze muziek mooi. Jij vindt deze muziek niet mooi.**

Vraag de leerlingen naar hun eigen meningen en stel de waarom-vraag.

- > **Waarom vind jij voetballen leuk?**

Help de leerlingen antwoorden te formuleren door hen de voegwoorden 'omdat' en/of 'want' aan te reiken.

- > **Ik vind deze muziek mooi omdat ik dan aan mijn grootouders denk.**
- > **Ik vind voetballen leuk, want tijdens het spel ben ik heel actief.**

Leg uit dat de antwoorden op deze waarom-vragen 'argumenten' zijn. Met argumenten leg je uit waarom je die mening hebt.

Duurzaamheidsvraagstuk

Vraag de leerlingen nu om één verhaal uit te kiezen dat hen het meest inspireert en erbij te gaan staan. Pols kort naar hun motivatie, hun argument(en).

- > **Welk verhaal vind jij het meest interessant/leuk/boeiend/herkenbaar?**
- > **Waarom vind jij dit verhaal het meest interessant/leuk/boeiend/herkenbaar?**

Bij het verhaal of de verhalen waar de meeste leerlingen staan, herhaal je samen de antwoorden op de invulbladen. Leg daarbij de nadruk op de waarom-vraag.

- > **Waarom doet die persoon dat?**
- > **Welk (algemeen) probleem probeert die persoon op te lossen?**
- > **Wat motiveert die persoon?**

Omschrijf het probleem of de problemen die de personen proberen op te lossen op het bord of op een flap. Formuleer het probleem zo algemeen en neutraal mogelijk.

- > **Door een kunstwerk van zwerfvuil te maken, probeert de kunstenaar iets te doen aan het probleem 'Mensen laten afval achter op publieke plaatsen.'**
- > **Door afvalophalers in de bloemetjes te zetten, proberen mensen iets te doen aan het probleem 'Mensen sorteren hun afval onvoldoende.'**

Laat de leerlingen mee nadenken over de formulering van het probleem. Misschien kunnen zij verschillende problemen herleiden tot éénzelfde oorzaak.

Leg uit dat jullie één algemeen probleem zullen kiezen om meer over te weten te komen.

> Over welk probleem zou je meer te weten willen komen?

> Welk probleem raakt jou persoonlijk het meest?

Selecteer klassikaal één probleem of duurzaamheidsvraagstuk.

i

De leerlingen kiezen tijdens deze oefening een duurzaamheidsvraagstuk. Een duurzaamheidsvraagstuk is een maatschappelijk vraagstuk dat de leerlingen kunnen en willen verkennen. Het is een levensechte problematiek waar we in de samenleving mee geconfronteerd worden. Een duurzaamheidsvraagstuk ...

... omvat een woord(groep) dat een probleem aanduidt (substantief, adjectief, werkwoord);

... kan een mededeling zijn;

... is kort geformuleerd;

... is oppervlakkig genoeg geformuleerd, zodat er ruimte is voor een breed onderzoek, verschillende deelproblematieken en verschillende duurzaamheidsuitdagingen;

... hoeft niet als geheel opgelost te worden door de leerlingen.

Je hoeft het begrip 'duurzaamheidsvraagstuk' niet te gebruiken in de klas, maar kan gewoon spreken over een 'probleem'. Let daarbij wel op dat je niet spreekt over 'het probleem oplossen' en hou rekening met de criteria hieronder beschreven.

Uitbreiding consensus

Kom je maar moeilijk tot een duurzaamheidsvraagstuk waar de hele klas zich in kan vinden? Kom tot een consensus door na te gaan welke leerlingen akkoord zijn en welke (nog) niet.

De leerlingen die het eens zijn met het duurzaamheidsvraagstuk steken hun vuist in de lucht.

De leerlingen die bezwaar hebben tegen het duurzaamheidsvraagstuk en iets willen toevoegen steken een open hand in de lucht.

Luister naar wat de leerlingen willen toevoegen en verwerk de feedback in een nieuw voorstel voor een duurzaamheidsvraagstuk. Herhaal en herformuleer het duurzaamheidsvraagstuk tot alle leerlingen hun vuist in de lucht steken.

Opdracht

Fotoreportage

Verdeel de leerlingen in groepjes van twee tot vier. Geef hun de opdracht om in de schoolomgeving drie foto's te nemen of bijvoorbeeld online drie foto's te verzamelen in verband met het klassikaal geformuleerde probleem of duurzaamheidsvraagstuk. Enkele richtvragen:

- > Waar kom je het probleem tegen? Zijn er in je omgeving dingen die je opvallen? Zijn er in je omgeving acties die je gezien hebt?
- > Wat stoort jou in je omgeving?
- > Waar zou je graag meer over te weten willen komen?

Toon ter illustratie van de opdracht enkele foto's die passen bij het duurzaamheidsvraagstuk (bijvoorbeeld de stockfoto's in bijlage 5). Neem eventueel zelf enkele foto's. Vraag waarom deze foto's genomen zouden kunnen zijn.

- > Een foto van het parkje naast de buurtwinkel: Er liggen vaak lege blikken en flesjes op de bankjes in het park.
- > Een foto van herbruikbare zakjes in een versmarkt: Mensen doen verse groenten en fruit in herbruikbare zakjes.
- > Een foto van de grond bij de schoolpoort: Er liggen veel sigarettenpeuken op de grond aan de schoolpoort.
- > Een foto van een herbruikbare drinkbeker: Koffiezaken geven vaak wegwerpbekers mee.
- > Een foto van een man die PMD-zakken ophaalt: Afvalophalers staan vroeg op om ons gesorteerd afval naar recyclagecentra te brengen.
- > Een foto van glazen oliefles in een verpakkingsvrije winkel: Sommige verpakkingen kan je opnieuw gebruiken.
- > Een foto van herbruikbare bekertjes op een festival: Herbruikbare bekertjes worden vaak van de grond geraapt.
- > Een foto van een glascontainer: Gekleurd glas wordt apart gesorteerd.

Ga daarna samen op stap en laat de leerlingen foto's nemen of geef deze opdracht als huiswerk, zodat de leerlingen thuis of op straat foto's kunnen nemen.

Je kan de leerlingen ook uitdagen om niet alleen vast te leggen wat ze zien in hun omgeving, maar ook op een creatieve manier vast te leggen wat mensen in hun omgeving soms of vaak doen, vinden, denken, weten, ...

- > Wat vinden de mensen niet leuk?
- > Wat vinden ze belangrijk?
- > Hoe reageren mensen op iets?

Illustreer met een voorbeeld (bijlage 6).

- > Een (geënceneerde) foto van een meisje die een PMD-zak aan de straatkant zet: Verpakkingen die gesorteerd worden, worden opgehaald en gerecycleerd.
- > Een (geënceneerde) foto op een parking vlakbij een drive-in restaurant: Sommige mensen vinden het makkelijker om afval op de grond te gooien dan de omgeving proper te houden.

Daarnaast kan je de leerlingen ook de opdracht geven om - in de plaats van foto's te nemen - zich expressief uit te drukken door een situatie in scène te zetten (bijvoorbeeld een rollenspel), iets te knutselen (bijvoorbeeld een collage), memes of GIF's te maken (al dan niet met beelden op het internet), ...

In stap 2 onderzoeken de leerlingen de problemen die ze tijdens deze oefening observeren en formuleren ze een duurzaamheidsuitdaging.

Door te vertrekken vanuit observaties in de eigen leefomgeving, verzeker je dat wat de leerlingen in stap 2 gaan onderzoeken, en dus ook de uiteindelijke duurzaamheidsuitdaging, aansluit bij hun eigen interesses en leefomgeving.

Bijlage 1

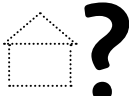
Bijlage 2

Bijlage 3

Afval	Vuilnisbak	Zwerfvuil	Natuur
Vuilniskar	Restafval	GFT (groente-, fruit- en tuinafval)	PMD-zak / blauwe zak (plastic verpak- kingen, metalen verpakkingen en drankkartons)
Papier en karton	Glazen flessen en bokalen	Verpakking	Recyclage- centrum
CO₂-uit- stoot	Energie	Milieu	Ophalen
Sorteren	Afval voorkomen	Ploggen	Her- gebruiken
Afval opropen	Recycleren	Product	Grondstof
Energie	Klimaat (verande- ring)	Gezond- heid	Leef- omgeving

Bijlage 4

WIE?	
WAT?	
WAAR?	
WANNEER?	
WAAROM?	
HOE?	

Bron pictogrammen: www.sclera.be

Bijlage 5

© Shutterstock

© Shutterstock

© Shutterstock

© Shutterstock

© OVAM

© OVAM

© OVAM

© OVAM

Bijlage 6

© Fost Plus

© Shutterstock

Colofon

Redactie: Bram Speleman

Vormgeving: Shaved Monkey

Illustratie praatplaat: Jan Heylen

© 2024 / Djapo

Djapo vzw

Ortolanenstraat 6

3010 Kessel-Lo

T 0460 95 71 01

info@djapo.be

www.djapo.be

Stockfoto's: © Shutterstock

Dit lespakket kwam tot stand in opdracht van Fost Plus en de OVAM.
Onze oprechte dank gaat uit naar:

- > Fost Plus en de OVAM, voor het vertrouwen en de gewaardeerde samenwerking;
- > OKAN-leerkracht Robin Vanhaeren (GO! Kompaz Zaventem), voor zijn enthousiasme en gewaardeerde feedback.

djapo

SAMEN MAKEN WE
MORGEN MOOIER
OVAM

Fostplus